

V souboji chybí žena

Reflex 3/2018, str. 16-18

O pevnosti zemanovského tábora, výhodách i nevýhodách Jiřího Drahoše i šachistovi Andreji Babišovi jsme se bavili několik hodin po uzavření volebních místností s psychiatrem Cyrilem Höschlem.

Mimochodem, víte, že kdybyste kandidoval na prezidenta vy, mohl byste dneska být prezident už po prvním kole?

Já o tom vůbec nejsem přesvědčen. Uvidíme, co se všechno ještě stane a vytáhne ve druhém kole. Myslím, že zvraty, které mohou do vývoje volebních preferencí tak říkajíc hodit vidle, jsou zatím nepředvídatelné. Někdy se člověk nestačí divit, jak málo stačí k tomu, aby se preference změnily. Na druhou stranu – pravděpodobnost, že se protizemanovská populace, nebo jak nazvat tu množinu voličů, nějakým způsobem sjednotí, není asi větší, než byla při volbě Karla Schwarzenberga. Tudíž aritmeticky můžete mít pravdu, ale protože politický vývoj je vždycky singularitou a dějiny se neopakují, myslím si, že kdybych býval kandidoval já, tak by se možná celý předvolební proces vyvíjel úplně jinak, protože každý jsme jiný.

Do jaké míry je onen zemanovský tábor pevný a velký?

Myslím, že užší opevnění zemanovského tábora pevné je, ale jak už tak pozorujeme charaktery v politice, víme, že dřív nebo později vždycky přijde okamžik, kdy příznivci začínají opouštět své idoly a velmi rychle přecházejí k protistraně. Dochází k tomu ve chvíli, kdy tuší, že vývoj jde jinam, a stane se neadaptivním zůstat věren svému idolu. Tento bod obratu může celkem brzy nastat. Ale v průběhu druhého kola bude užší semknutí příznivců Miloše Zemana zatím spolehlivé a pevné. Jenomže se nezdá, že by to teď aritmeticky stačilo. Uvidíme, kolik lidí přijde k volbám, jaké bude jejich spektrum, jaká bude proporce volební účasti na venkově a ve městech a jestli se podaří rozšířit množinu Zemanových voličů. Necelých třicet devět procent je pro druhé kolo málo. Jediné, co to může úplně zvrátit, je nějaký nesoulad v antizemanovském táboře a nedostatečná ochota se sjednotit navzdory tomu, že nynější neúspěšní kandidáti v drtivé většině doporučují podpořit Jiřího Drahoše.

Mohou voličské nálady zvrátit televizní debaty Zeman versus Drahoš?

Bude-li Miloš Zeman ve formě, s největší pravděpodobností získá v debatách jako starý politický koryfej proti někomu, kdo má akademický background, převahu. Otázka je, jestli toto momentální vítězství bude stačit, aby zviklalo ty, kdo dali hlas Jiřímu Drahošovi. Asi ne. A zda bude stačit na to, aby tím přitáhl nerozhodnuté voliče, kteří zbyli po dalších kandidátech. Když se podíváte na jejich profil, tak pravděpodobnost, že by přešli k Zemanovi, je poměrně nízká. Oni se kolem svých kandidátů seskupovali ne proto, že by to byly a priori jejich hvězdy na prezidentský úřad, ale právě v opozici proti Zemanovi. Takže atraktivita současného prezidenta pro tuto populaci voličů je dost malá.

V této chvíli se střet Miloše Zemana a Jiřího Drahoše vulgarizuje na boj „hloupé“ vesnice proti „chytré a vzdělané“ Praze. Jak jej chápete vy?

Chápu zdroj tohoto vnímání a umím si představit, že bychom dokázali uvést příklady, které je potvrzují. Ale jsem velmi dalek toho, považovat vesnické obyvatelstvo za nějakou množinu troubů, kteří volí prezidenta, jenž není blízký duším akademiků z Prahy. A naopak. Protipříklady můžu vždycky najít. Když se setkám s lidmi z malých měst, kam jezdím často, jsem vždy překvapen opravdovějším zájmem, a dokonce i jakousi kultivovanější atmosférou. Třeba daleko větší návštěvností jakýchkoliv osvětových a kulturních akcí než třeba v hlavním městě. Čili já bych ty lidi rozhodně nepodceňoval. To, že mají jiné preference, jinou strukturu problémů, je možné. Ale zdroj paušálního dělení

na vesnici a město spočívá nejenom v agregovaných datech povolebních výsledků, zejména však v tom, že proti Miloši Zemanovi se vymezila skupina lidí, kterou on sám označil za „pražskou kavárnu“. Z toho se stal pojem a takto definovaná pražská kavárna je skutečně krystalizačním jádrem tábora jeho odpůrců. A jsme už jen krůček k zevšeobecnění říct: Ano, pražská kavárna jsou pražští intoši a kulturní fronta, a naopak ti, kdo podporují prezidenta Zemana, jsou troubové odněkud z Horní Dolní. Já to tak nevidím, ale rozumím, jak to vzniklo.

Může Jiřímu Drahošovi uškodit nebo pomoci, že to není člověk ostrých politických názorů a nemá politickou zkušenost?

Jasně, vyhraněné a čitelné politické názory jsou selekční výhodou pro politika na hranici epoch v přelomových okamžicích. To, že například Václav Havel byl vyhraněně opozičníkem proti husákovskému režimu, a byl dokonce vězněn, mu bylo celý život na škodu. Ale když přišla ona historická chvíle, stalo se to jeho selekční výhodou, která jej vynesla nad Dubčeka i potenciálně další kandidáty. Naproti tomu teď jsme v úplně jiné historické epoše, kdy vyhraněné názory jsou spíš z hlediska pragmatické naděje na úspěch kandidáta na obtíž. Když se profiluje jako kandidát značné části populace, která má jiné názory než on, ztrácí. V tuto chvíli je pro Jiřího Drahoše spíš výhodou, že sice nikoho svými názory zvlášť nenadchne nebo nezfanatizuje, ale na druhou stranu ani nepohorší. Má širokospektrý záběr, jenž může být sice mělký, ale v současné chvíli je asi výhodnější.

Mluvíte o hranici epoch. My jsme v Reflexu současnou politickou situaci popsali jako nástup demokracie. Vnější znaky demokracie jsou zachovány, ale stát obsazuje jeden politický směr, jenž se nezdržuje s některými demokratickými procedurami. Ostatně Andrej Babiš může sestavit koalici vysloveně antisystémových stran...

Uvědomme si, že autoritářské režimy vznikly na půdách demokracie ve chvíli, kdy narostla potřeba efektivního řízení státu. Třeba v době ekonomické krize, kdy se zjevil někdo, kdo řekl, že zajistí blahobyt nebo sociální jistoty. Třeba v Německu na konci výmarské republiky, která byla prohnile rozložená v porovnání s tím, co jim nabízel nový vůdce – efektivitu. Teď prožíváme v lehkém provedení něco podobného: Všichni se všemi se hádají tak dlouho, až přijde někdo, kdo nabízí, že bude makat, že se nebude každý s každým hašterit ve žvanírně zvané Parlament... Je to nesmírně svůdné. Nedávno jsem měl možnost studovat vědecký problém o tom, jak souvisí kolonizace střeva bakteriemi

s mozkem. Ukazuje se, že ve střevech máme hodně a zlé bakterie, které spolu válčí, ale jsou v rovnováze. Střevo i mozek fungují, když převládají hodně bakterie – symbionty. Ve chvíli, kdy začnou převládat zlé – patobionty –, začínáme mít různé zdravotní problémy, včetně obezity, cukrovky druhého typu, dráždivého tračníku a dalších. Otázka zní: Vezmu-li nějakou hodnou bakterii, jako je třeba *Lactobacillus acidophilus*, a budu jí osazovat ono střevo, jestli organismu můžu pomoci. A ukazuje se, že to z nějakých důvodů není efektivní. Fór spočívá v tom, že neexistuje jen jeden „good boy“ a jeden „bad boy“, ale že příznivý vývoj koreluje s diverzitou, mnohostí. Člověk by do střeva musel dodat stovky a tisíce druhů bakterií, aby jeho situaci viditelně zlepšil. Zatímco když do něj dodá jeden sebehodnější, tak to nestačí. Aby měly příznivý vliv, musí se mezi sebou hašteřit. To je metafora demokracie jako diverzity, to je luxus, který si společnost může dovolit, když ekonomicky funguje tak, že lidé nejsou brutálně nespokojeni. Ve chvíli, kdy klesá jejich spokojenost, začnou mít potřebu silného vůdce, jenž je z toho vymotá...

Ale lidem se žije prokazatelně lépe, a přitom volí Babiše.

Ano, nastala situace, kdy jsme se vymotali z krize, lidem se skutečně žije poměrně dobře. Můžeme si vzít jeden parametr za druhým a zjistíme, že se máme nejlépe v dějinách. Ale z nedávné minulosti přetrvává to, co se slangově nazývá blbá nálada. A do ní přišla nabídka efektivního řízení státu. Otázka zní, jestli se setkává poptávka s nabídkou, nebo jestli v našem případě nešlo jen o krátký překryv, a bude-li se dařit ekonomicky dobře, tak se nabídka autoritativního řízení stane méně a méně atraktivní a vystřídá ji spíše hlad po oné diverzitě. Myslím, že jsme na zajímavé křižovatce, jestli se tyto dva proudy potkají v čase. Spíše to ale vypadá, že se vysmekáváme z toho nejhoršího a politické řešení má zpoždění.

Vypadá to jako hra pro veřejnost, ale jak vy si vysvětlujete aktuální nesoulad dvou spojenců – Andreje Babiše a Miloše Zemana?

Myslím, že to bude ještě trošku složitější. Babiš je nesmírně pragmaticky vypočítavý, takže si dovede jako šachista představit, do jakých situací se může dostat, nevyhraje-li Zeman. A tato přípravná střelba do Zemana je jakýmsi závdkem pro budoucnost, která může nastat, ale zároveň není tak brutální, aby mu vadila v případě, že nenastane. Protože podporuje veřejně prezidenta Zemana a to se počítá teď. Ale zároveň mu vytkl věci, jimiž by mohl argumentovat, až mu tu podporu bude někdo vyčítat.

Ukazuje se, že doporučení Andreje Babiše volit Zemana nevyslyšela ani jeho voličská základna, ta volila Zemana asi jen z pětiny.

Což je mimochodem příspěvek k úvaze, jestli to doporučení Andreje Babiše pro druhé kolo Zemanovi pomůže, nebo naopak. To není tak jasné. Mimochodem: já mám ještě jednu takovou poměrně triviální myšlenku, na kterou se ale zapomíná: že tady nesmírně chybí ženský element. Všech devět kandidátů byli jenom chlapi. Víte dobře, že nejsem žádný feministka, ale to je strašně machistická společnost, tady je něco špatně. Jestliže vyhraje Miloš Zeman, možná se to dá přičíst na vrub jeho opozičního tábora, jenž proti němu nenasadil nějakou kultivovanou, výřečnou a schopnou ženu, která by vůči jeho vulgarizující přímočarosti byla odzbrojující.

Přímá prezidentská volba zjevně zjednodušuje pohled na jednotlivé kandidáty. Zeman získává nálepkou opileckého burana, Drahoš vítače nelegálních uprchlíků...

Máme tendenci kandidáty posuzovat jako uchazeče o titul v soutěži Česko hledá SuperStar. Na základě toho, jak se nám jeví, jak vypadají, jak se chovají, ale už daleko méně podle toho, co si myslí. Kdybychom posuzovali jenom jejich názory, tak bychom se divili, koho bychom měli volit. K čemuž ostatně slouží různé předvolební kalkulačky. Lidi se často divili, že v nich odpověděli poctivě svými názory a vyšel jim zcela jiný kandidát, než kterého byli rozhodnuti volit. Což svědčí o tom, že názory nejsou zas tak důležité. Na druhou stranu je to docela přirozené. Nám nejde ani tak o to, aby prezident, na kterého můžeme být hrdí, měl stejné názory jako my. Jde hlavně o to, že nás reprezentuje, že je slušný, že lidi nerozděluje, že na něj můžeme být do určité míry hrdí, že je třeba větší osobnost než prezident tamhle od sousedů. A to, že se s ním neshodnu v tom či onom bodě zahraniční politiky, kupodivu není zas tak podstatné.

Potvrzuji, četl jsem například Zemanův projev o Izraeli, když v New Yorku přebíral cenu Bojovníka za pravdu. Byl vynikající a mluvil mi z duše. Přesto jej volit nemůžu, a to kvůli jiným jeho konkrétním politickým krokům.

Projev v New Yorku je skutečně dobrý příklad, byl pozoruhodný. Musím říct, že kdybych si jej vytrhl ze současných dějin, taky podepíšu každou větu. Je pozoruhodné, jak věc, která se mu takto mimořádně povedla, zcela zapadla a ona zmíněná „pražská kavárna“ ji nedocení. A ani vlastně nechce vlastně

vědět, že byl skvělý. A kdejaká hloupost, počínaje Ferdinandem Peroutkou a jeho nikdy nenalezeným výrokiem o Hitlerovi a konče slibem, že odvolá člověka bez prověrky, se udržuje v médiích po celou dobu Zemanova funkčního období. Což potvrzuje, že názory a jejich nositelé neindukují u voličů tytéž sympatie. A posuzovat je podle názoru je vzácnější než podle dojmu, který dělá jejich nositel.

Sdílette názor, že přímá volba prezidenta rozděluje společnost?

Sdílím názor, že přímá volba prezidenta nebyl rozumný krok. Ale lidem to začne úplně docházet až ve chvíli, kdy se stanou obětí odklonu od zastupitelské demokracie. Protože na první pohled se zdá, že je vše v pořádku, argumentuje se Švýcarskem atd. Ale to, že přímá demokracie eliminuje řadu politických zodpovědností a možnost řídit společnost způsobem, jenž není jen počítačovou reflexí většinového názoru neinformovaných jedinců, ale že se pravomoc deleguje někomu, kdo je ve své práci orientován a má zodpovědnost vést, lidem dojde, když už je pozdě. Ale nemyslím si, že je přímá volba přímým zdrojem polarizace společnosti. Původcem příkopu jsou spíše jednotliví politici. A teď si zase ohřejte tu podivně nepopulární polívku: Myslím si, že je to mimo jiné kvůli absenci ženských figur v nejvyšší politice.

Ale to bychom museli hledat odpověď na otázku, proč v ní ten ženský prvek vlastně chybí.

To je pravda. Nejjednodušší odpověď je, že ti machové ženský prvek mezi sebe nepustí. Ale na druhém konci je odpověď, že ženy se odmítají takto nastavené soutěže zúčastňovat nebo jsou v ní neúspěšné.

Cyril Höschl